

Alþingi
Kirkjustræti, 101 Reykjavík

30. september 2026

Stefna og framkvæmdaáætlun um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna til ársins 2030

Umsögn Barnaheilla – Save the Children á Íslandi við 75. mál á 158. löggjafarþingi

Barnaheill – Save the Children á Íslandi fagna framlagðri stefnu um farsæld barna og því að í henni kristallist sú framtíðarsýn að stefna að barnvænu Íslandi þar sem réttindi og farsæld barna verði í öndvegi í allri nálgun.

Í greinargerð segir að umsagnaraðilar á 157. löggjafarþingi hafi ekki kallað eftir breytingum á tillögunni. Af því tilefni vilja Barnaheill taka fram að í umsögn samtakanna voru sannarlega lagðar til breytingar í þeim tilgangi að tillagan gæti betur náð markmiðum sínum. Ábendingar Barnaheilla og tillögur að breytingum eru ítrekaðar í eftirfarandi umsögn þar sem ekki hafa verið gerðar breytingar á málinu frá því að það var síðast lagt fram. Þær snúa sérstaklega að aðgerðum sem eru hluti af þremur af sex stöðum fyrirhugaðrar stefnu, stöð A um jafnræði, stöð B um barnvæna nálgun og þátttöku og stöð D um fræðslu, forvarnir og réttindi.

Jafnræði allra barna

Með stöð A um jafnræði allra barna er mikilvægt að til stendur að leggja sérstaka áherslu á börn í viðkvæmri stöðu. Barnaheill telja að nauðsynlegt sé að skilgreina fötluð börn sérstaklega sem forgangshóp í stefnumiðum og aðgerðum. Leiðir það af því að fötluðum börnum mæta sérstakar og kerfisbundnar hindranir, en ekki síður í ljósi þess að samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks hefur verið lögfestur líkt og Barnasáttmálinn og hvílir því sérstök skylda á stjórnvöldum gagnvart þessum hópi sem nýtur verndar tveggja lögfestra sáttmála Sameinuðu þjóðanna.

Barnaheill leggja til að fötluð börn séu skýrt skilgreind sem forgangshópur í tillögunni.

Barnaheill hvetja nefndina jafnframt til að skoða hvort taka þurfi fram með skýrari hætti hvaða aðrir hópar teljast falla undir börn í viðkvæma stöðu.

Má hér nefna hinsegin börn, sem ekki náðist nógu vel utan um við vinnslu aðgerðaáætlunar í málefnum hinsegin fólks innan dómsmálaráðuneytisins haustið 2025. Svo nokkur dæmi séu nefnd úr umsögnum í máli nr. S-157/2025 í samráðsgáttinni: Úrbóta er þörf á aðstöðu fyrir trans börn í íþrótt-, tómstunda- og æskulýðsstarfi, fylgja þarf eftir fræðslu og leiðbeiningum um hinsegin börn og ungmenni í íþrótt-, tómstunda- og æskulýðsstarfi, tryggja þarf varanlegan grundvöll undir rekstur Hinsegin félagsmiðstöðvarinnar og gera henni kleift að vera bakhjarl

fyrir félagsmiðstöðvar um allt land og finna þarf leiðir til að færa kynstaðfestandi heilbrigðisþjónustu í nærumhverfi þeirra sem leita sér þjónustunnar.

Barnaheill leggja til að bætt sé við einhverjum af þeim aðgerðum sem snúa að hinsegin börnum en rötuðu ekki inn í aðgerðaáætlun í málefnum hinsegin fólks eftir samræðsferli haustið 2025.

Þá er rétt að nefna umsækjendur um alþjóðlega vernd, en ekkert virðist fjallað um börn á flóttu í tillögnum þrátt fyrir að þar sé um að ræða einn viðkvæmasta hóp barna. Skv. 25. gr. laga um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna, nr. 86/2021, á barn sem dvelur á yfirráðasvæði íslenska ríkisins án lögheimilis rétt á þeirri þjónustu sem mælt er fyrir í lögnum hjá því sveitarfélagi sem barnið dvelur. Í greinargerð frumvarps til farsældarlaga kom skýrt fram að hér væri m.a. átt við börn sem lagt hafa fram umsókn um alþjóðlega vernd.

Barnaheill hafa ítrekað bent á að samhliða því að þjónusta við umsækjendur um alþjóðlega vernd færdist frá sveitarfélögum til Vinnumálastofnunar dró úr þeirri þjónustu sem börnum stóð til boða og fjölskyldum hefur verið komið fyrir í húsnæði sem ekki hentar þörfum þess. Þær ábendingar voru staðfestar í skýrslu Ríkisendurskoðunar um innleiðingu og framkvæmd farsældarlaganna frá júní sl. Að mati Ríkisendurskoðunar er óviðunandi að óvissa ríki um rétt barna á flóttu til þjónustu og lögð áhersla á að það verði skýrt sem fyrst. Vel myndi fara á því að bregðast við þeim ábendingum með nýrri aðgerð í þeirri stefnu sem hér er til umfjöllunar.

Barnaheill leggja til að bætt sé við aðgerð þar sem framkvæmd farsældarlaganna er skoðuð út frá hagsmunum flóttabarna og gripið til úrbóta svo réttindi þeirra séu tryggð sem allra fyrst. Samhliða verði unnið að því að draga úr hindrunum allra barna af erlendum uppruna vegna samþættingar þjónustu á grundvelli farsældarlaganna.

Barnvæn nálgun og þátttaka barna

Ein mikilvægasta breytingin sem fylgir innleiðingu Barnasáttmálans er sú grundvallarhugsun að stöðugt þarf að taka mið af hagsmunum barna við ákvarðanir og að til að það takist vel þurfi að kalla beint eftir sjónarmiðum barna þar sem því verður við komið. Barnaheill telja því að stoð B um barnvæna nálgun og þátttöku barna innihaldi aðgerðir sem skipta milku máli við innleiðingu stefnunnar og vilja helst hvetja til þess að bætt sé í aðgerðirnar og aukið við þau markmið sem stefnt er að.

Sérstaklega má nefna að aðgerð 5 um innleiðingu hagsmunamats út frá réttindum barna er hluti af ferli sem staðið hefur um nokkurt skeið, en í stefnu um Barnvænt Ísland mátti finna barnvænt hagsmunamat í aðgerðum 4.1. og 6.1. Á grunni þeirrar stefnu birti mennta- og barnamálaráðuneytið leiðarvísi um mat á áhrifum á börn haustið 2024. Ekki virðist hins vegar búið að flétta þann leiðarvísi inn í almennar leiðbeiningar um frumvarpssmið, ef marka má leiðbeiningar skrifstofu löggjafarmála sem uppfærðar voru í janúar 2026, og leitun er að stjórnarfrumvörpum og -tillögum þar sem áhrif á börn hafa verið metin í samræmi við leiðarvísinn. Það er því löngu tímabært að styrkja innleiðinguna líkt og lagt er til með aðgerðinni.

Barnaheill

Hins vegar mætti styrkja bæði markmið og mælikvarða aðgerðarinnar þannig að tryggt sé að hún skili sér í framkvæmd innan allra ráðuneyta.

Barnaheill leggja til að aðgerð 5 um innleiðingu hagsmunamats út frá réttindum barna setji töluleg markmið á innleiðingu hagsmunamats innan allra ráðuneyta og að hvert ráðuneyti skilgreini ábyrgðaraðila til að fylgja framkvæmdinni eftir.

Hvað varðar þátttöku barna virðist aðeins aðgerð 6 snúa beint að þeim þætti. Þar er um að ræða mikilvæga aðgerð til að rýna aðkomu barna að gerð stuðningsáætlana um samþætta þjónustu á grundvelli farsældarlaga. Sé hins vegar ætlunin að láta þingsályktunina ná yfir víðara svið í lífi barna væri eðlilegt að bæta við annarri aðgerð sem snýr með almennari hætti að þátttöku barna. Má þar nefna að mjög skortir upp á beina aðkomu barna að stefnumótun í málum sem þau varða innan ráðuneyta – en nærtækt dæmi er að mennta- og barnamálaráðuneytið hafði ekki frumkvæði að því að kalla börn og ungmenni að borðinu við mótun reglna um tækjanotkun í grunnskólum fyrr en að lokinni þinglegri meðferð frumvarps þess efnis á 157. löggjafarþingi.

Þátttaka barna var stór þáttur í stefnu um Barnvænt Ísland en þar sem ekki náðist að ljúka öllum þeim aðgerðum mætti vinna áfram með þær í þeirri stefnu sem hér er til umfjöllunar. Þar má sérstaklega nefna aðgerð 1.1. um þátttökuvettvang, aðgerð 1.3. um barnvæna samráðsgátt og aðgerð 3.1. um barnvænt aðgengi að stjórnvöldum.

Barnaheill leggja til að bætt sé við aðgerð um þátttökuvettvang hjá stjórnvöldum sem sé hugsaður sérstaklega fyrir börn og ungmenni.

Rétt er að nefna að í vinnslu er ungmennastefna, sem ætlað er að ná til fólks á aldrinum 13-30 ára. Barnaheill hafa í tengslum við hana hvatt til þess að mörkuð sé heildarsýn um virka þátttöku ungmenna í samfélaginu, sem kallar á önnur aldursmörk en þar eru til skoðunar. Til bóta kann að vera að setja sérstaka stefnu um aðkomu barna og ungmenna að lýðræðislegum ferlum, sem næði til allra barna undir 18 ára aldri. Í því skyni mætti líta til Írlands, þar sem þátttökulíkan Lundy hefur verið notað sem grunnur að landsáætluninni *National Framework for Children and Young People's Participation in Decision-Making*. Þar er settur skýr rammi utan um þátttökuna auk þess sem barnamálaráðuneytið hefur komið á laggirnar öndvegissetri (*Hub na nÓg*) sem styður stofnanir og frjáls félagasamtök í að ná fram markmiðum stefnunnar um formlegt samráð við börn og ungmenni.

Barnaheill leggja til að mótuð verði stefna um formlegt samráð stjórnvalda við börn og ungmenni.

Fræðsla, forvarnir og réttindi

Við lestur á stoð D um fræðslu, forvarnir og réttindi vakna spurningar um það hvaða svið áætluninni sé ætlað að ná yfir. Talað er um „heilstæða stefnu um málefni barna“ en þær aðgerðir

Barnaheill

sem ætlað er að styðja við stoð D ná yfir þrengra svið en það gefur til kynna. Hér er um að ræða sex aðgerðir:

2. Svæðisstöðvar íþróttahéraða
4. Barnvænt fræðsluefni um sambætta þjónustu í þágu farsældar barna
6. Þátttaka barna í eigin farsæld
11. Áframhaldandi stuðningur við svæðisbundin farsældarráð barna
12. Árangur farsældarstyrkja
13. Sameiginlegur skilningur þjónustuveitenda.

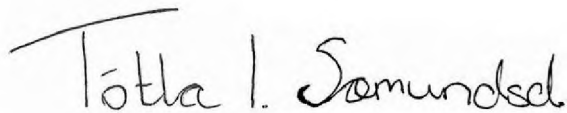
Þó að allt séu þetta jákvæðar aðgerðir þá fjalla þær fyrst og fremst um gæði þeirrar þjónustu sem veitt er sérstaklega í þágu farsældar barna. Í núverandi mynd nær stefnan ekki yfir hagsmuni barna í sama víða skilningi og fyrirhugaðri ungmennastefnu er ætlað að fjalla um.

Barnaheill leggja mikla áherslu á fræðslu og forvarnir í störfum sínum og vilja m.a. vekja athygli nefndarinnar á niðurstöðum nýlegra ungmennanæinga um ofbeldi í nánum samböndum. Þar kom fram skýrt ákall um aukna fræðslu og forvarnir gegn ofbeldi, öflugari úrræði fyrir þolendur og gerendur um allt land og meiri áherslu á kynfræðslu og kynjafræðslu á öllum skólastigum. Mikilvægt er að stjórnvöld bregðist við af aukinni festu í baráttunni gegn ofbeldi.

Barnaheill leggja til að bætt sé við aðgerðum sem snúi að fræðslu og forvörnum gegn ofbeldi.

Fulltrúar Barnaheilla – Save the Children á Íslandi lýsa sig reiðubúin að mæta á fund nefndarinnar til að gera nánar grein fyrir efni umsagnarinnar.

Virðingarfyllst,

Tóttla I. Sæmundsdóttir

Framkvæmdastjóri Barnaheilla – Save the Children á Íslandi

Barnaheill